

BÖLÜM 1

I-YASAL HAKLAR

1. Birleşmiş Milletler (BM)

BM, engelli hakları konusunda uluslararası düzeyde önemli çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmaların temelini oluşturan bazı önemli belgeler ve girişimler şunlardır:

- 1. Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme (EKHDS):** 2006 yılında kabul edilen bu sözleşme, engelli bireylerin insan hakları ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını sağlamayı amaçlayan uluslararası bir insan hakları belgesidir. Türkiye de bu sözleşmeye taraftır. Sözleşme, ayrımcılık yasağı, erişilebilirlik, eşitlik, katılım gibi temel ilkeleri içerir.
- 2. Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar (1993):** Bu kurallar, üye devletlere engelli bireylerin topluma tam katılımını sağlamak için politika ve eylemler geliştirmeleri konusunda rehberlik eder.
- 3. Dünya Engellilik Raporu (2011):** Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Dünya Bankası işbirliğiyle hazırlanan bu rapor, engelliliğin küresel durumunu analiz eder ve politika yapıcılar için kanıta dayalı öneriler sunar.
- 4. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA'lar):** BM'nin 2030 gündeminde yer alan SKA'lar, engelli bireylerin kapsayıcı bir şekilde tüm hedeflere ulaşılması gerektiğini vurgular. Özellikle eğitim, istihdam, eşitsizliklerin azaltılması ve kapsayıcı şehirler gibi alanlarda engelliliğe duyarlı yaklaşımlar benimsenmesi teşvik edilir.
- 5. BM'nin çeşitli organları (UNESCO, WHO, ILO, UNICEF vb.)** kendi uzmanlık alanları çerçevesinde engelli bireylerin hakları ve refahı için çalışmalar yürütmektedir.

2. T.C. Anayasası

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda engelli bireylerin haklarına ilişkin doğrudan ve dolaylı hükümler bulunmaktadır:

- 1. Madde 10 (Eşitlik İlkesi):** Herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu belirtilmiştir. Bu ilke, engelli bireylerin de diğer bireylerle eşit haklara sahip olduğunu güvence altına alır. Ayrıca bu maddeye 2004 ve 2010 yıllarında yapılan eklemelerle, engelliler için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılamayacağı açıkça ifade edilmiştir.
- 2. Madde 42 (Eğitim Hakkı):** Devletin, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alacağı belirtilmiştir. Bu hüküm, engelli bireylerin eğitim hakkını ve bu hakkın sağlanması için devletin sorumluluğunu vurgular.
- 3. Madde 50 (Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı):** Bedenî ve ruhî yetersizliği olanların çalışma şartları bakımından özel olarak korunacakları ifade edilmiştir. Bu hüküm, engelli bireylerin çalışma hayatında ayrımcılığa karşı korunmasını ve özel ihtiyaçlarının dikkate alınmasını amaçlar.
- 4. Madde 61 (Sosyal Güvenlik Hakkı):** Devletin, malul ve gazileri koruyacağı ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlayacağı belirtilmiştir. Bu hüküm, engellilik durumuna bağlı olarak sosyal güvenlik ve destek ihtiyacı olan bireylere yönelik devletin sorumluluğunu işaret eder.

3. T.C. Kanunları

Türkiye'de engelli bireylerin haklarını düzenleyen çeşitli kanunlar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi **5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun**'dur. Bu kanun, engelli bireylerin eğitim, sağlık, istihdam, erişilebilirlik, sosyal yardım, hukuki haklar ve ayrımcılık yasağı gibi birçok alandaki haklarını detaylı bir şekilde düzenlemektedir. Kanunun temel amaçları şunlardır:

1. Engelli bireylerin insan onuruna yakışır şekilde yaşamalarını ve topluma tam ve etkin katılımlarını sağlamak.

2. Engelliliğe dayalı ayrımcılığı önlemek ve eşitliği tesis etmek.
3. Erişilebilirlik standartlarını belirlemek ve uygulanmasını sağlamak.
4. Eğitim ve istihdamda fırsat eşitliği yaratmak.
5. Gerekli destek hizmetlerini sunmak.

Bu kanunun yanı sıra, diğer bazı kanunlarda da engelli bireylere yönelik özel düzenlemeler yer almaktadır. Örneğin, Türk Ceza Kanunu'nda engelliliğe dayalı ayrımcılık suç olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, çeşitli vergi kanunlarında engelli bireylere yönelik muafiyet ve indirimler bulunmaktadır.

4. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Çalışmaları

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, engelli bireylere yönelik politika oluşturma, hizmet sunma ve koordinasyon görevlerini üstlenmektedir. Bakanlığın temel çalışmaları şu şekilde özetlenebilir:

1. **Sosyal Yardımlar:** Engelli aylığı (2022 aylığı), evde bakım yardımı, muhtaç aylığı gibi çeşitli sosyal yardım programları aracılığıyla engelli bireylerin ve ailelerinin ekonomik olarak desteklenmesi sağlanmaktadır.
2. **Erişilebilirlik Çalışmaları:** Fiziksel çevrenin, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve hizmetlerin engelli bireyler için erişilebilir hale getirilmesi amacıyla projeler yürütülmekte, standartlar belirlenmekte ve denetimler yapılmaktadır.
3. **Eğitim ve İstihdam Destekleri:** Engelli bireylerin mesleki eğitim alması ve istihdam edilmesi için programlar ve teşvikler uygulanmaktadır. Korumalı iş yerleri desteklenmekte ve kamu kurumlarında engelli personel istihdamı teşvik edilmektedir.
4. **Rehabilitasyon ve Destek Hizmetleri:** Engelli bireylerin bağımsız yaşamlarını desteklemek amacıyla rehabilitasyon merkezleri, gündüz bakım merkezleri ve evde bakım hizmetleri gibi çeşitli destek hizmetleri sunulmaktadır.
5. **Engelli Kimlik Kartı:** Engelli bireylere çeşitli hak ve indirimlerden yararlanmalarını sağlayan engelli kimlik kartı hizmeti sunulmaktadır.

- 6. Farkındalık Çalışmaları:** Toplumun engellilik konusunda bilinçlendirilmesi, ayrımcılığın önlenmesi ve kapsayıcı bir toplum anlayışının geliştirilmesi amacıyla çeşitli farkındalık kampanyaları ve eğitim çalışmaları yürütülmektedir.
- 7. Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı:** Belirli dönemler için engelli bireylerin haklarının geliştirilmesi ve sorunlarının çözülmesine yönelik stratejik hedefleri ve eylemleri içeren ulusal eylem planları hazırlanmakta ve uygulanmaktadır (Örn: 2023-2025 Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı).
- 8. ALO 183 Sosyal Destek Hattı:** Engelli bireylerin ve ailelerinin sosyal hizmetlere erişimini kolaylaştırmak, bilgi ve danışmanlık sağlamak amacıyla 7/24 hizmet veren bir destek hattı bulunmaktadır.
- 9. E-Devlet Hizmetleri:** Engelli bireylerin çeşitli kamu hizmetlerine online olarak erişebilmesi için e-devlet platformunda birçok hizmet sunulmaktadır (örneğin, engelli kimlik kartı başvurusu, evde bakım ödeme bilgileri sorgulama).